

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

Д. М. Цехан

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Монографія

Одеса
«Юридична література»
2021

У монографії охарактеризовано структуру оперативно-розшукової протидії злочинності в УВП. Проаналізовано злочинність в УВП як систему, визначено особливості формування злочинних угруповань та інфраструктуру такої злочинності.

Надано структурно-функціональну характеристику оперативного обслуговування УВП та інформаційне забезпечення ОРД в УВП.

Видання розраховане на науковців, студентів, працівників правоохоронних органів та інших читачів, які цікавляться проблемами протидії злочинності.

Рецензенти:

В. Я. Конопельський — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ;

Ю. М. Черноус — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики Національної академії внутрішніх справ;

В. М. Шевчук — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, заслужений юрист України

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 8 від 07.07.2021 р.)

Перелік умовних позначень	5
---------------------------------	---

Вступ	6
-------------	---

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ
ВОЛІ

1.1. Сучасний стан наукового забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі	10
1.2. Оперативно-розшукова протидія злочинності у місцях позбавлення волі як окрема теорія оперативно-розшукової діяльності	31
1.3. Оперативно-розшукова протидія злочинності у місцях позбавлення волі: змістовно-структурний аналіз	51
1.4. Законодавче забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі	69

Розділ 2

КОМПЛЕКСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ
У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

2.1. Злочинність у місцях позбавлення волі як система, її структура та динаміка	91
2.2. Класифікація злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі	109
2.3. Класифікація, особливості формування та структурної побудови злочинних угруповань у місцях позбавлення волі	126
2.4. Інфраструктура злочинності у місцях позбавлення волі	146

Розділ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

3.1. Структурно-функціональне забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі	164
3.2. Організація оперативного обслуговування установ виконання покарань	186
3.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі	206
3.4. Взаємодія оперативних підрозділів установ виконання покарань з іншими правоохоронними органами під час протидії злочинності у місцях позбавлення волі	227
<i>Висновки</i>	248
<i>Список використаних джерел</i>	266

Перелік умовних позначень

AIC	— автоматизована інформаційна система
БОЗ	— підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю
ВТУ	— виправно-трудова установа
ДІЗО	— дисциплінарний ізолятор
ДКВС	— Державна кримінально-виконавча служба України
ДСР НП України	— Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України
ЄРДР	— Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗО	— злочинна організація
ЗУ	— злочинне угруповання
ЗУ «Про ОРД»	— Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»
ІТТ	— ізолятор тимчасового тримання
КВК України	— Кримінально-виконавчий кодекс України
КВС	— кримінально-виконавча система
КК України	— Кримінальний кодекс України
КПК України	— Кримінальний процесуальний кодекс України
МВС України	— Міністерство внутрішніх справ України
МЮУ	— Міністерство юстиції України
НП України	— Національна поліція України
НС(Р)Д	— негласні слідчі (розшукові) дії
ОВС	— органи внутрішніх справ
ОЗУ	— організоване злочинне угруповання
ОК	— одиночна камера
ОРД	— оперативно-розшукова діяльність
ОРЗ	— оперативно-розшукові заходи
ОРС	— оперативно-розшукова справа
ПКТ	— приміщення камерного типу
СІЗО	— слідчий ізолятор
СПС	— соціально-психологічна служба
ТТУ	— тяжкі тілесні ушкодження
УВП	— установа виконання покарань

Вступ

Ефективна протидія злочинності вимагає від держави формування системної та послідовної політики у цьому напрямі. Останнім часом спостерігається тенденція щодо інтенсифікації політики протидії злочинності з боку державних інституцій, зокрема можна констатувати, що за окремими напрямками вона реалізується з урахуванням принципу наступальності. У практичній площині наведене отримало зовнішнє вираження у розробленні цілого комплексу програмних документів, спрямованих на вироблення стратегій з протидії окремим формам злочинності, структурно-функціональну перебудову системи правоохоронних органів, зокрема з урахуванням допущених раніше помилок, посилення кримінально-правового впливу на організовану злочинність та злочинну діяльність лідерів кримінального середовища.

Проведені заходи у підсумку дали різні результати, зокрема й такі, що свідчать про необхідність часткового перегляду впроваджених моделей протидії злочинності у частині постійного зростання кількості правоохоронних органів та окремих тенденцій гуманізації законодавства, що орієнтовано на впровадження досвіду зарубіжних країн без належного врахування політичних та соціально-економічних реалій нашої держави. Зважаючи на зазначені зміни, постійного фрагментарного реформування зазнає й система органів та установ виконання покарань у частині пошуку оптимальної моделі їх відомчого підпорядкування, структурно-функціональної побудови та зміни моделей роботи її окремих структурних підрозділів. Принагідно зауважити, що у цій сфері останнім часом пропонуються рішення, які, на нашу думку, є необґрунтованими та передчасними, зокрема щодо повної демілітаризації органів та установ виконання покарань, а також ліквідації у місцях позбавлення волі оперативних підрозділів.

Опрацювання статистичних даних Офісу Генерального прокурора, аналітичних матеріалів оперативних підрозділів установ виконання покарань та Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України свідчить, що: динаміка злочинності в установах виконання покарань залишається високою, а її структура постійно змінюється у бік ускладнення; значна частина установ виконання покарань прямо чи опосередковано знаходиться під впливом лідерів

кримінального середовища, зокрема «ворів в законі» та «смотрящих», які активно здійснюють функції кримінального менеджменту у таких установах; має місце високий криміногенний потенціал установ виконання покарань у частині самовідтворення організованої злочинності.

Наведене свідчить про необхідність формування системної та комплексної моделі оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі.

Проблемам запобігання різним формам злочинності у місцях позбавлення волі присвячена значна кількість робіт вчених-кримінологів, зокрема: А. В. Абаджян, А. І. Абатурова, Т. Г. Антонова, І. Г. Богатирьова, Є. А. Бірюкова, К. В. Бондаревої, О. Б. Ваганова, В. Г. Грошової, Є. В. Голощапової, В. М. Дрьоміна, М. В. Єлеськіна, М. П. Єрьомкіна, В. О. Заборовського, С. П. Зарубіна, М. М. Жарких, О. Г. Колба, В. Я. Конопельського, І. М. Коботун, Г. О. Куликова, М. Ф. Костюка, Є. С. Качурова, С. В. Кривошеєва, Д. Р. Козакова, В. О. Меркулової, В. О. Миронова, Т. А. Малькова, Ю. А. Мамонтова, О. Г. Михайленка, І. Ф. Обушевського, Є. К. Панасенка, В. І. Руденка, С. Я. Саламатової, В. В. Смірнова, В. В. Сазонової, А. П. Слепова, А. В. Ткаченка, К. В. Талакіна, О. В. Філіпової, Л. Г. Якименка та інших науковців.

Крім того, у контексті розслідування злочинної діяльності засуджених вказана проблема привертала увагу вчених-криміналістів: В. М. Бодякова, В. А. Іщенко, С. А. Кутякіна, Н. В. Карненко, Р. М. Морозова, А. В. Страхова, М. М. Сербіна, В. А. Саса, А. С. Ямашкіна, Р. В. Яцкевича тощо.

Зважаючи на предмет оперативно-розшукової діяльності, протидія злочинності у місцях позбавлення волі доволі активно досліджувалася зарубіжними вченими на рівні монографічних робіт, серед яких необхідно відзначити наукові праці: В. Т. Вербовського, М. І. Веселова, С. Ю. Ведрова, М. І. Васильєва, Д. В. Гребельського, В. В. Голубця, В. В. Дедюхіна, В. С. Злобіна, В. В. Кутковського, Р. М. Каширіна, Є. А. Лубкова, О. Н. Соколова, Д. В. Якубовського та інших науковців.

Принагідно наголосити, що у межах вітчизняної теорії оперативно-розшукової діяльності протягом останніх років здійснено одне комплексне монографічне дослідження окремого напрямку оперативно-розшукової роботи в установах виконання покарань, а саме дисертацію С. І. Халимона на тему «Теоретико-прикладні засади конфіденційного співробітництва в органах і установах виконання покарань».

Беручи до уваги викладене, можна констатувати, що проблема оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі у межах вітчизняної теорії оперативно-розшукової діяльності залишається фактично недослідженою. Таким чином, зважаючи на наявні здобутки вчених у межах наук кримінально-правового циклу, а також потреби практики, існує нагальна необхідність розроблення теорії оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі, у межах якої потребують обґрунтування теоретичні проблеми щодо місця такої теорії у системі наукового знання, сформованою сучасною теорією оперативно-розшукової діяльності, питання щодо структури теорії оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі, а також удосконалення законодавчого забезпечення практичної реалізації вказаної функції оперативних підрозділів.

Крім того, крізь призму предмета теорії оперативно-розшукової діяльності потребують аналізу: злочинність у місцях позбавлення волі як відповідна система, класифікація злочинів, які вчиняються в установах виконання покарань, характеристика злочинних угруповань, що функціонують у виправних колоніях, а також визначення сутності інфраструктури злочинності у місцях позбавлення волі та характеристика її структурних складових.

Окремої уваги потребує проблема організації оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі, зокрема структурно-функціонального забезпечення цієї діяльності на тлі жвавих наукових та прикладних дискусій щодо місця оперативних підрозділів у системі органів та установ виконання покарань. Не менш важливими є проблеми організації оперативного обслуговування установ виконання покарань та інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі, зважаючи на впровадження Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту. Структурно-функціональна перебудова оперативних підрозділів НП України, створення Департаменту стратегічних розслідувань, а також наступальна діяльність держави щодо протидії злочинній діяльності «ворів в законі» потребує нового погляду на форми взаємодії оперативних підрозділів установ виконання покарань та оперативних підрозділів НП України.

Представлена монографія є спробою обґрунтування шляхів вирішення окреслених проблемних питань.

У монографії під час цитування наукових праць використано термінологію, яка відповідала чинному на час опублікування джерела законодавству.

Для обґрунтування наукових положень і висновків використано статистичні дані Офісу Генерального прокурора, аналітичні матеріали оперативних підрозділів органів та установ виконання покарань, Департаменту стратегічних розслідувань НП України, а також результати анкетування працівників оперативних підрозділів установ виконання покарань та територіальних оперативних підрозділів НП України.

Особливі слова вдячності автор висловлює своєму науковому консультанту, доктору юридичних наук, професору, члену-кореспонденту Національної академії правових наук України, заслуженому діячу науки і техніки України, завідувачу кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» Тіщенку Валерію Володимировичу.

Водночас автор висловлює слова щирої подяки президенту та керівництву Національного університету «Одеська юридична академія», колективу кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» за підтримку та сприяння у підготовці цієї монографії.